

Lőrinczy György: A GYERMEK PÓSA

Nincsen olyan ember a világon, aki lelki ébredésének emlékeit el tudná felejtetni! A gyermekkor legelső emlékei holtig ott maradnak a lélek viaszlemezén; leg-hívebb útitársaink az élet viszontagságos és kanyargós gyalogösvényein. Az elvek, a vágyak, az ideálok azokból születnek. A szülőfaluvégi, vagy útszéli szarkafészkes jegenyefát akkor is látjuk, mikor cipruserdőben, vagy angol-parkban járunk. A márványpaloták aranykupolái alatt a nádfödeles, roskatag kis vityilló jut eszünkbe, melynek búbos kemencéje körül a padkán legelső játszótársunk, az öreg cirmos, lustán nyújtózkodott és haragosan dorombolt. S az a kötőtű, mellyel okulárés nagyanyánk gyermekharisnyánkat kötözi, vagy foltozza, voltaképpen nem is kötőtű, hanem iránytű, amely bukdácsoló, vagy tétova gályánkat a révbe kalauzolja.

Pósa Lajosnál, a magyar ifjúsági irodalom megteremtőjénél erre tökéletesebb példát nem találhatunk. A dicsőség magaslatára jutott. Dalaitól csengett-bongott az egész boldog nagy Magyarország. A magyar gyermek az ő verseivel ébredt föl, ünnepelt és aludt el. Az iskolában és az óvodában az ő játékos rímei köszöntöttek bennünket s az aratók sarlója körül az ő nótáiról zengtek a kalászos, vadvirágos mezők és a pásztortüzes domboldalokon az ő dalait sírta a szerelmes bojtár tilinkója. A fűrge hírharangok, az újságok, nem győzték szertehordani lantjának változatos költészetét és számonszedni a nemzet hálájának dús arany- és babérkoszorúit. De a megindultság és a meghatottság bizalmas pillanataiban nem a babér volt a leg súlyosabb gondja. Homlokát az aggodalom barázdái szántották föl és nagyot sóhajtott:

– Mit szólnak ehhez – Radnóton!

Ő igazán mindvégig Radnóton és Radnót mindvégig őbenne élt. Általában minden költő szívesen menekül az élet brutalitásaiból a gyermekkor gyöngéd emlékeihez. Még a szilaj Petőfi is ellágyul, amikor a Kiskunság forró verőfénye és csalóka délibábja alá férfikorában visszakerül és meghatottan képzeleg: „Gyermek vagyok, gyermek lettem újra!”... Pósanak nem kellett azt dalolnia. Ő egész életében gyermek volt és az utolsó sóhajtságáig gyermek maradt. Naivan gyermekesek voltak hazafiúi kitörései és szűziesen ártatlanok szerelmes dalai, melyek legnagyobb része Szögedében termett, majd utóbb Monoron, ahol az élet legszebb virágát, a szerelmet és ennek minden boldog gyönyörét megtalálta. Más embernél az idő, főképpen pedig a siker, a hírnév és a dicsőség legalább némiképp elhalványítja a szülőföld nyájas képét és emlékeit, őbenne mindig növelte és erősítette. Radnót volt az ő világa, melyet egyetlen egy nap ragyog és hevít át: az *Édesanya*. És ő maga Radnót volt mindenestől: a szelíd, kedves, munkás, dalos lelkű magyar falu, melyben a kiscsizmás Lajcsi pajtás, a lobbanékony hetyke, dacos makacs gyerek terem, akiből vagy vörös ördög lesz Limanovónál, vagy bibliatudós pap a szülőföldjén. De mindenütt benne fénylenek Napkelet ragyogó színei s benne csöngenek a templomi harangok és zsoldárok, vagy benne kacagnak, vagy búgnak az erdők nyugtalan gerléi. Pósa is ilyen, Pósa is ez volt. Torzonborz turáni oroslánfeje és

robosztus alakja a Bizánc érckapuját döngető Botondra emlékeztetett, mély, néha zordon hangja pedig Lehel kürtjére és a bujdosó kuruc vitézek komor tárogatójára. De verseiben pajkosan és mélán, szelíden és epedően szólalt meg a lelke, a radnóti lélek, tele a templom áhítatával és a fonóházak és kukorica-fosztók játékos enyelgésével.

Radnót, a balogvölgyi ősmagyar falu, az ő gyermekkorában a magyar népelet imponálóan erőteljes példája volt, mely mindenben visszatükrözte a magyar falu báját és becsületének önérzetes, puritán erkölcsait. Népe fizikailag is gyönyörű, délceg és életerős s amint mondják: rátarti nép, mely öntudatosan és okosan kormányozza magamagát, büszkén arra, hogy szolgáskorba sohasem süllyed. Radnóton sohasem volt jobbágy, sohase volt paraszt. A Póság, a Bodonok, Vargák, az uralkodó ősmagyar három család minden sarjadéka nemes ember s magának Radnótnak a neve már a hivatalos keresztelő előtt is, emberemlékezet óta mindig Nemesradnót volt. Földjét szorgalmasan és okosan művelte, abból idegen kézre soha egyetlen öl se került; iskoláját, templomát, papját és tanítóját messze földön példaképp emlegették és szenzációszámba ment, ha a radnóti nemes leány más falubeli legényt választott hitestársául.

Ha a követválasztás ideje elkövetkezett és fölzügtak a kortesnóták és a jelöltek nevei, a kerület népe először Radnóra nézett és ugyanazt kérdezte, amit később Pósa Lajos kérdezett:

– Mit szólnak ehhez Radnóton!?

Mert a választás sorsát Radnót döntötte el. Minden ember ősi joggal választó lévén, a faluból jelentős számú voks került ki s ez a jelentős szám nem oszlott meg a pártok között. A falunak csak egyetlenegy zászlaja volt és a falu becsületéhez tartozott, hogy mindenki az alatt a zászló alatt álljon. Aki elpártolt, néha, nagyritkán egy-egy korhely, semmi ember, azt pártütőnek, hazaárulónak nyilvánították, olykor ki is doboltatták, nehogy a tisztos radnóti embert megteveszthesse. A falu zászlaja fehér selyemből készült, az egyetértés jelző színéből, s rája nem a jelölt változó nevét, se nem a párt hangzatos jelszavát hímezték. A radnóti fehér zászlót örök időkre varrták. S ezt írták rája:

– Éljen az erős Radnót!

Hiszen különben is olyan természetes, olyan magától értetődő, hogy az erős Radnót a balpárt, vagyis Kossuth és a magyar függetlenségi gondolat elszánt híve! Fanatikus hittel csüggött rajta és semmi sem ingathatta meg ezt a hitet. Az országban mindössze is két párt volt még akkor: a jobb-párt és a bal-párt. Mindkettő szintiszta magyar nemzeti párt. A jobb-párt a Deák Ferenc bölcs és óvatos politikájára, a bal-párt a Kossuth szilaj demokratizmusára esküdött. A ma divatos importjelszavakkal még akkor elő sem mertek bújni; a bomlasztó szociálista és az úgynevezett kisebbségi ideológia úgyszólván nem is létezett.

Az 1872.-i véres követválasztáson is a jobb-és a balpárt csapott össze. S az erős Radnót olyan elkeseredetten küzdött fehér zászlója győzelméért s úgy felbőszült az ellenpárt ravasz kortesfogásain, hogy mikor dühében szét akarta szedni a szavazóbódét, a rend fönntartására kivezényelt közös hadseregbeli katonaság parancsno-

ka sortüzet adatott. Tíz radnóti kuruc esett el s közötté maga a zászlótartó is, aki ugyancsak Pósa nevezetű volt. Az egész nemes Gömör vármegye mély gyászba öltözött s pártkülönbség nélkül megjelent a temetésén. Díszes márványsírkövet állítottak neki, amelyre ezt vésték:

*Míg élt, a balpártot védte;
Vigye Isten mennybe érte!*

A legszilajabb kortesek egyike a Pósa Lajos édesapja: Pósa Antal volt. Hatalmas, szép szál, iskolázott ember, bíróviselt, presbiter, aki literátusosan beszélt, akinek a tekintetes vármegyén is szava volt s mindezeknél fogva tekintély a faluban. Ő is megsebesült, ami még jobban megnövelte népies nimbuszát. A politikai izgalom évekig se csillapodott s Pósa Antal, mikor fölgögyült, szenvedelmesen szította azt.

Aki a néplelket ismeri, jól tudja, hogy az a gazdaember, aki a politikára veti magát, elveszett. A nép nem huncutkodik. Az ő politikája: őszinte: a becsület politikája. Hiszi, hogy elveiért szükség esetén meg is kell halnia és erre a legnagyobb áldozatra kész is. Vagyonát meggondolás nélkül tékozolja elveiért. A kortézia ördöge és a politika démona a mámor tanyáira csalja. Keserűségére magatudatlanul keresi az illúziók balzsamát. A lakomák, felköszöntők, és az izgalmas viták elfeledtetik a gazda tehénkéit, lovait és az ősi tarlókat is. Otthon az anya esténként magánosan sírdogál s köténye mögött elhagyatott gyermekek bújnak meg, mint az árvák. A gazdát a késő éjjeli, vagy pláne a kora hajnali órák vetik haza a korcsmából, a gyűlésből, s a szántással, vetéssel, boronálással elkésik. Egy-egy tábla vetetlen marad. Az ugar növekedik, a szérű lassanként elnémul s a szuszék üres. És a gazda a hazát siratja. Szidja a hazaárulókat s őket okolja a maga pusztulásáért. A mámor szakadatlan ködében mindent zavarosan lát. Mindent elfelejt, néha magát az Istent is. Azt hiszi, hogy ő játszik a politikával, pedig a politika ördöge játszik ő vele. S a hamiskártyás mindig nyer.

Pósa Antal már végképp elmerült ebben a végzetes játékban. Késő éjszakákon, amikor hazavetődött, az otthon bús képe fölébresztette a lelkiismeretét s a családi élet patriarkális emlékeit. A kancsót előszedte, de a gyerekekre zordonan parancsolt:

– Énekeljetek!

S a gyerekeknek föl kellett ülniök ágyacskájukban és énekelni a zsoltárt: „Szívemet hozzád emelem, És benned bízom, Uram!”...

Pósa Lajos akkoriban nyolc-tízéves lehetett. Reszketett az apja földült arcától és kimondhatatlanul égették lelkét az anya könnyei. De a filigrán szervezetű, vézna asszonyban a Gracchusok anyjának acélakarátú lelke élt. Egyetlen célt látott maga előtt: hogy megmentse az ősi vagyont és fölnevelje gyermekeit. És a magyar asszony szívós, sőt makacs kitartással el is érte célját: kis vagyonát sértetlenül őrizte meg és fiából Pósa Lajost nevelt. Mikor intelmei, korholásai és fenyegetései nem hatottak férjére és választania kellett családjá és ura, vagyis a birtok és a romlás

között, az anya nem habozott. A férj elköltözött a házból. Esténként, éjszakánként gyakran fölverte az anyát és két kis gyermekét a szilaj lódobogás, mint valami kóbor és félelmetes éjjeli lovag körül-körüllovagolja az elhagyott család álmodó kis vityillóját. Az anya és gyermekei reszketve bújtak össze. Az egyik a másiknál keresett védelmet és menedéket. Mi lesz most!

Semmi se lett. Pósa Antalt egy kemény téli reggelen a faluvégen, valami magányos boglya tövében találták – holtan. Megfagyott.

Íme a magyarázata annak, hogy Pósa Lajos lantján oly megható gyöngédséggel, szinte imádatos kegyelettel zeng az anyai szív magaföláldozó dicsősége és szent mindenhatósága. Apja emlékének sohase tudott se rímet, se dalt, se muzsikát találni. Dobogó szíve elhallgatott, amikor az apja jutott eszébe. A viharból, mely családi fészket oly korán és oly brutálisan földülta, csak ereklyéket és szent képeket mentett meg; az anya glóriáját és a gyermek hálóját. Minden szépség és jóság ragyogó fényével sugározza körül Édesanyját s ábrándjainak, költészetének és rajongásának ideáljává magasztosította. Láttuk Szögedében, melyet második szülőföldjének tartott és oly mélyen, olyan bensőségesen szeretett, mikor azt a költészetet és annak dicsőségét forró pompával ünnepelték, hogy a költő alig bírt meghatottságával és szinte elfulladva az érzelmektől, melyek zaklatták, nem jutott szóhoz. Az ünnepi szónok ezüst babérkoszorút nyújtott át neki: a szegedi anyák és a szegedi gyermekek koszorúját. A költő átvette a koszorút, de könnyező szemeivel tüstént az Édesanyját kereste az ünneplő sokaságban. Hozzá sietett és fejére tette a töpördött öreg parasztasszonynak az ezüst babérkoszorút:

– Ez kigyelmedet illeti, édes, kedves Anyám!

Vele könnyezett az egész Szeged. Soha életemben nem láttam annyi gyémántot, annyi – igazgyöngyöt.

Szüntelenül az Édesanyjára gondolt. A földkerekségről minden anyát és minden gyermeket ott szeretett volna látni maga körül. Valamennyit elhalmozni az élet javaival, vigasztalással, biztatással, segítséssel és dicsérettel, sőt sovány zsebei tartalmával is.

– Ki tudja – mondogatta, mikor az anyák és a gyermekek levélben és személyes látogatással ostromolták, – ki tudja, melyikben ismétlődik az én Édesanyám lelke, a Károlyka emléke!

– Károlyka? – kérdeztem. – Ki az?

– Tudod, volt nekem egy kis öcsém is, Károlyka. Nagyon kedves, okos, eleven gyerek volt. Fájdalom, korán meghalt; ott nyugszik a radnóti árnyékos temetőben. A kertünk végéből egyenest a sírjára láthatunk. Édesanyám, mikor pitymállatkor fölkelte és felöltözött, mindig odasietett a kert végébe. Akárhogy szakadt az eső, vagy a hó, akármilyen sürgős egyéb dolga is lett volna, ez volt a legelső, amit soha el nem mulasztott. Megállott a kert alatt. Jobb kezét ernyőnek öreg szeme elébe tartotta, hogy a nap ne zavarja, hogy jól láthassa Károlyka sírját. Percekig nézte merően a kis sírdombot. Bizonyosan imádkozott. Bizonyosan Károlykával beszélgetett. Minden reggel meglátogatta elveszett gyermekét. Erre a hűségére, erre a szó-

talán és szüntelen gyászra és emlékezésre csak az édesanyai szív képes. Az a lobo-
gó láng, mely még a szív éjszakáját is áttöri.

*

Édesanyja halála volt a legnagyobb csapás, mely életében lesújtotta s legna-
gyobb öröme, hogy a gondviselés sietett megvigasztalni az élet legnagyobb jótéte-
ményével és szépségével: a szerelemmel és a hitvesi hűséggel.

Hitvesi hűség! Az anyai szív kárpótlásául!

Egyszer, régen, mikor együtt jártuk be az ország városait, hogy dalaival meg-
megkoszorúzzuk ideáljait; az Édesanyát, a hitvest és a gyermeket, Erdődre is el-
vetődünk, nagy elődje, Petőfinek a lába nyomán. Megállottunk a rom előtt, amely
valaha az a kápolna volt, amelyikben Petőfi örök hűséget esküdött imádott Juliská-
jának. Rozoga, vihardúlta lépcső vezet az erdődi régi várkastélynak abba a bástya-
szobájába. A falak még állnak, de a tetőt már elhordta az idő; a padló helyét csene-
vész futó akác, vad liceum és egyéb dudva lepte el s a vakolat lemállott a zápor
paskolta fakó téglasorokról. A kopasz falon sötétszürke gránitlap pompázik, mint
drágaköves gomb az avatag ruhán. Rajta aranybetűkkel fölvésve:

– E helyen állt az a kápolna, amelyben Petőfi Sándor 1847. szeptember 8.-án
Szendrey Juliával megesküdött.

Semmi egyéb. Megilletődve néztük, olvastuk a rideg szavakat. Míg átvillantak
lelkünkön a legbúsabb elégia szeptember végi hangjai s hallottuk a levélhullást, az
ősz jajgatását, eszünkbe ötlött a kérdés: hová lett hát az a kápolna? Hová lett az az
– eskü!... Csak az emléke maradt meg, a gyönyörű dalokban, amikben a költő a
halhatatlanságnak megmentette és átadta.

Monoron az akáclombos kis faluban is van olyan kápolna, amelyben költő eskü-
je hangzott el: a Pósa Lajosé, Petőfi legigazibb folytatásáé. Ott van a hajlék, melyet
ezer dala és egyetlen szerelme szentelt meg. Vajon szerencsésebb lesz-e az erdődi
kápolnánál? Vajon földíszíti-e az anyák és a gyermekek hálás kegyelete és koszorú-
ja, tavaszról-tavasza, hogy megőrizze dicsőségét és századokról-századokra hir-
desse a Pósa Lajos tiszta költészetét és ideáljait, amiknek épp oly tiszta és nemes
életét áldozta? Az anyai szeretetnek, a gyermeki tisztaságnak és a hitvesi szerelem
mindenható gyönyörének és erejének.

In: Szegedi Napló, 1925. december 25.